

Nr 182.

Av herr **Lübeck**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående befordrande av utvecklingen utav ett väl ordnat och utrustat entreprenadväsen för byggnadsarbeten.

Under de senaste åren hava vid upprepade tillfällen Kungl. Maj:t och riksdagen, olika statsmyndigheter samt domstolar och skiljenämnder haft att pröva frågor rörande ersättning till byggnadsentreprenörer i anledning av ofövällade förluster på grund av de även med största förutseende oberäkneliga förändringarna i materialkostnader och arbetslöner. På grund av åtskilliga skiljedomar och i annan ordning har staten — liksom även kommuner och enskilda — ålagts utbetala dylika ersättningar, stundom till betydande belopp, något som man under ifrågavarande exceptionella omständigheter icke synes hava anledning att förvånas eller sörja över. På en del håll torde emellertid dessa förhållanden hava bidragit till att ställa entreprenadväsendet såsom sådant i en ogynnsam dager, vartill möjligen också bidragit justitiekanslerns på senaste tid vid ett par tillfällen gjorda uttalanden om skiljedomsväsendet i detta sammanhang.

Det säger sig självt, att entreprenadsystemet i vanlig mening under krisåren icke kunnat eller bort tillämpas i fråga om byggnadsarbeten, som sträcka sig över lång tid. Den i regel och ofta till överdrift eftersträfvade »fixa summan», som en entreprenad väntas medföra, har icke rimligtvis kunnat eller bort ifrågakomma. Enskilda byggherrar hava provisoriskt och ofta med stor fördel tillgripit andra utvägar, vanligen med tillämpande av systemet självkostnad med visst tillägg och stundom kombinerat med olika premiebetalningsmetoder. Statens organ hava sannolikt endast undantagsvis tillämpat dylika metoder. Härav har emellertid framkallats en viss förbistring, som i sin ordning minskat intresset för byggnadsentreprenader.

Statens verk och myndigheter hava under senare år i växande grad försett sig med administrativ och materiell utrustning för utförande av byggnadsarbeten i egen regi — grävnings-, sprängnings- och muddrings-

arbeten, sten- och betongarbeten för grundläggningar, broar, kanaler, järnvägar, kraftverk, husbyggnader av olika slag etc. Härigenom torde intresset för anlåtande av entreprenadsystemet på en del håll hava automatiskt minskats.

Den av depressionen föranledda nödtvungna inskränkningen av större byggnadsföretag i allmänhet och den av valutaförhållandena framkallade konkurrensen från utländska entreprenadföretag äro slutligen faktorer, som hota att till stor del knäcka vår svenska entreprenörkår, vilken före krigsutbrottet var på god väg att skapa ett entreprenadväsen på vederhäftig och solid teknisk och ekonomisk grundval.

Det är emellertid ett statsintresse, att landet äger ett sådant entreprenadväsen, och tidpunkten synes lämplig att undersöka vad staten kan i detta syfte åtgöra.

Redan i egenskap av landets största byggherre har staten genom sina olika organ uppenbarligen möjlighet att i mycket hög grad påverka utvecklingen på området. Något målmedvetet intresse för eller någon sammanhållande insikt om vikten för staten själv av att systematiskt stödja utvecklingen av ett sunt entreprenadväsen kan man icke konstatera hos vederbörande statsmakter. Tvärtom har anlåtandet av entreprenör alltför ofta skett under former, som även under mera normala tider bragt själva systemet i misskredit hos båda parterna. Statsmyndigheter hava delvis med rätta, men ofta med orätt, känt sig av förut gällande föreskrifter och praxis så bundna i valet av entreprenör, att man alltför mycket tagit hänsyn till ett skenbart billigt anbud, mindre till att uppnå bästa möjliga slutresultat i förtroendefull samverkan med en verkligt god entreprenör. Det torde icke sakna sitt intresse att hos våra olika statsorgan undersöka, hur ofta man vid entreprenader slutligen måst lita icke till entreprenörens egen duglighet och soliditet utan till utomstående och för saken skäligen främmande borgesmän. Ju fler dylika exempel man finner, dess mer skall man nödgas erkänna, att staten motverkat en sund utveckling av entreprenörväsendet.

Den nu gällande förordningen av år 1920 lämnar vederbörande verk ganska stor rörelsefrihet i fråga om anbudens prövning; tidigare föreskriven begränsning till de tre lägsta anbuden har uteslutits. Förordningen stadgar bl. a.:

1) Den omständigheten, att ett anbud innefattar det lägsta priset, må i och för sig icke vara avgörande för anbudets antagande.

2) Av de anbud, som ifrågakomma vid den slutliga prövningen, skall, med beaktande av vad i näst föregående paragraf stadgats, det anbud antagas, som med hänsyn till såväl godsets eller arbetets beskaffenhet och pris som ock övriga på frågan inverkan omständigheter är att anse såsom det förmånligaste för staten.

Det råder särskilt hos en del statsmyndigheter, men även på andra

håll, en alltför stor benägenhet att vilja se den huvudsakliga fördelen med entreprenadsystemet i den förut berörda »fixa summan», som icke får över-skridas, men som kanske i nio fall av tio visar sig vara ohållbar. Fixerandet av en summa vid s. k. klumpentreprenader kan naturligtvis i och för sig vara lämpligt och för vissa slag av byggnadsföretag ofta det enda riktiga, men endast om alla på byggnadskostnaderna inverkande tekniska och ekonomiska förutsättningar äro på förhand fullt klara. Uppstå i detta avseende misräkningar, kunna dessa sällan undgå att menligt påverka arbetets kvalitet och att framkalla tvister. Huvudsaken synes emellertid vara, att man mera allmänt vänjer sig vid att i entreprenadsystemet främst se ett medel till att omedelbart kunna för ett byggnadsarbete förfoga över en färdig organisation med vana arbetsledare, förmän och specialarbetare, erforderliga arbetsmaskiner och redskap, en samlad erfarenhet om sättet att bygga snabbt och ekonomiskt. Utan att en sådan grundsyn blir rådande kan man icke hoppas på någon allmän förståelse för betydelsen av ett välordnat entreprenadväsen.

För statens vidkommande synes man just i dessa tider hava särskilda anledningar att ägna entreprenadfrågan uppmärksamhet. Antalet statsanställda har vuxit i en enligt mångas mening oroande hög grad. Till icke ringa del torde detta, såsom nyss antytts, berott på att statens hastigt växande byggnadsverksamhet i egen regi föranlett anställande av personal och inköp av arbetsmateriel, som kunde begränsats om entreprenader i större omfattning kommit till användning. Därmed hade det specialiserade entreprenadväsendet erhållit ett verksamt stöd, samtidigt som staten befrämjat en i och för sig önskvärd ökad stabilitet i arbetsbefälets inom olika grader anställningsförhållanden. — För att nu icke tala om nyttan av att undgå eller begränsa en argumentering, som nu ej sällan framföres och som man ej minst i riksdagen torde känna igen, nämligen att staten bör upptaga eller fortsätta viss byggnadsverksamhet därför att man tidigare haft anledning lägga sig till med en del personal och materiel, som eljest ej skulle finna användning.

Ofta framhålles det lämpliga i att staten och kommunerna söka åstadkomma utjämning på arbetsmarknaden under årens lopp icke blott i sin egen byggnadsverksamhet, utan även genom att låta denna tillväxa på tider, då den enskilda byggnadsverksamheten av olika skäl måste begränsas. Och däri ligger naturligtvis en riktig tanke. Arbetarstyrkor kunna då utan större olägenhet flytta från en byggherre till en annan, men icke arbetsledningen, vars duglighet och erfarenhet torde bättre utvecklas genom de anställningsmöjligheter, som kunna vinnas i och med en fastare organisation av entreprenadväsendet. Helt visst har också det nu rådande syste-

met alltför ofta lett till att arbetsmaskiner och materiel m. m. nyanskaffats av olika större eller mindre statsorgan, medan liknande tillgångar hos entreprenadföretagen kanske legat utan användning.

Vidare må anföras en omständighet, som visserligen kan synas ömtålig, men som dock måste beaktas vid bedömande av statens ställning till entreprenadsystemet. Det låter sig icke förneka, att sedan flera år statens arbeten i egen regi vid åtskilliga tillfällen visat sig ägnade att medföra en viss oklarhet och oreda i arbetsmarknaden och i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, låt vara att detta på sina håll kanske anses innebära vissa fördelar. På grund av en del besvärliga erfarenheter har ett statens ämbetsverk nyligen till och med fört på tal frågan om statens inträde i arbetsgivareföreningen vid utförande av arbeten i egen regi. Reflexionerna göra sig själva. Syftet med förslaget är på sätt och vis förklarligt och tidsenligt, men kan tydligen icke på denna väg realiseras. Det ligger emellertid snubblande nära att söka lösningen i ett mera systematiskt stödjande och anlåtande av entreprenadsystemet.

Slutligen må här med instämmande åberopas, vad en av det svenska entreprenadväsendets ledande män nyligen framhållit som en särskild fördel hos systemet, nämligen dess ekonomiskt uppfostrande betydelse. Entreprenörverksamheten måste nämligen anses vara i hög grad ägnad att utveckla sinnet för ekonomi. Denna egenskap hos yrket leder visserligen stundom en mindre samvetsöm yrkesutövare till ett förvärvsbegär, som ställer andra hänsyn i skuggan och då givetvis är av ondo. Hos en god entreprenör åter, som låter ett i och för sig lojalt och nödvändigt förvärvsbegär regleras av hänsynen till sitt eget och sitt yrkes anseende, framkallar förvärvsbegäret en strävan att genom tekniska framsteg, effektiv kontroll och tillsyn samt förbättring av organisationen över huvud taget öka sitt företags konkurrenskraft.

En efter sunda principer ledd entreprenadverksamhet är sålunda otvivelaktigt också en utomordentligt god skola för unga ingenjörer, där de kunna förvärva den ekonomiska skolning och träning, som den svenska ingenjörskåren ofta anses i allt för hög grad sakna. Efter en rationell praktik i entreprenadverksamhet skulle dessa ingenjörer säkerligen äga betydligt större förutsättningar att sedan kunna ekonomiskt tillfredsställande ansvara för administrationen av allmänna arbeten av olika slag, än vad nu ofta är fallet.

När man betänker hur stora belopp, som hos oss årligen omsättas i allmänna arbeten, är det lätt att inse den nationalekonomiska betydelsen av att äga en i ekonomiska frågor väl tränad ingenjörskår, och enbart denna synpunkt borde vara tillräckligt motiv för statsmakterna att ej endast syste-

matiskt utnyttja entreprenadssystemet i största möjliga utsträckning utan tillika göra detta på ett sätt, som kan bidra till att giva styrka och stadga åt detta system i framtiden.

Vad ovan sagts kan sammanfattas däri, att ett väl ordnat entreprenadväsen för byggnadsarbeten är en styrka för ett land och för dess allmänna byggnadsverksamhet i längden ekonomiskt fördelaktigt, varför det måste anses ligga i statens intresse att målmedvetet stödja och befrämja detsamma. Andra länder, såsom Amerika, England, Schweiz, Tyskland och Danmark, hava i detta avseende för länge sedan uppnått goda resultat.

Det torde i dessa tider särskilt böra framhållas, att en utredning om statens möjligheter att systematiskt stödja och genom sina olika organ befördra entreprenadväsendets utveckling lämpligen torde kunna i huvudsak genomföras inom kommunikationsdepartementet i erforderlig samverkan med andra av frågan berörda departement och med tillkallande av sakkunniga i mån av behov. Bland annat må därvid erinras om att svenska teknologföreningen vid olika tillfällen ägnat entreprenadfrågan ingående uppmärksamhet.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt staten må kunna systematiskt stödja och genom sina olika organ befördra utvecklingen inom landet av ett väl ordnat och utrustat entreprenadväsen för byggnadsarbeten av olika slag.

Stockholm den 31 januari 1922.

Sven Lübeck.

